

Umundurowanie, sprzęt oraz pojazdy Państwowej Straży Pożarnej

Wstęp

Napisana przeze mnie praca ma na celu ukazanie historii umundurowania oraz sprzętu wraz z pojazdami straży pożarnych w Polsce. Przy wyborze owych zagadnień, kierowałam się chęcią pokazania pożarnictwa w Polsce od strony wizualnej. Moim zdaniem jest to temat bardzo ciekawy i wbrew pozorom, wymagający wyszukania dokumentów sprzed wielu lat oraz zinterpretowania ich. Aby przeanalizować wyżej wymienione zagadnienia, w swojej pracy cofnęłam się do czasów, kiedy ogień dopiero stawał się ogromnym zagrożeniem i jednocześnie problemem dla społeczeństwa.

1. Historia straży pożarnej

W pierwszym rozdziale zawarłam historię powstania straży pożarnych w Polsce, aby w ten sposób przybliżyć tematykę wybranych przeze mnie zagadnień. Rozdział zaczęłam od ukazania tego jak wielkie materialne straty ponoszono poprzez nieznaną zasad zabezpieczenia się przed pożarami. Straty te nie dotyczyły jedynie sfery materialnej, gdyż często ofiarami pożarów stawali się nawet ludzie. Główną przyczyną tych klęsk wynikała z faktu, iż większa część budownictwa mieszkalnego, sakralnego, a nawet obronnego była konstruowana z drewna. Drugą zasadniczą przyczyną było niestosowanie się ludności do zaleceń przeciwpożarowych wydawanych przez dawnych miejskich radnych, którzy sprawowali władzę w miastach. Poprzez takie lekceważe-

nie zasad, ludzie tracili cały swój dobytek, a miasta i wsie często nie potrafiły już powrócić do swojej dawnej świetności.

Szczególne niebezpieczeństwo wynikające z istnienia drewnianej zabudowy, braku planów zagospodarowania przestrzennego oraz niewystarczającego, a nawet kompletnego braku jednostek ochrony przeciwpożarowej sprawiło, że tym tematem zainteresowały się władze. Zaowocowało to uchwaleniem tzw. porządków ogniowych, które miały postać zakazów i nakazów wzmacniających bezpieczeństwo pożarowe. Temat ochrony przeciwpożarowej stał się tak istotny, że wielu pisarzy zaczęło zwracać na niego uwagę, wydając swoje dzieła na temat walki z pożarami.

W Polsce od XVIII wieku, nastąpiła zdecydowana ingerencja władz w dziedzinie pożarnictwa. Zaczęto wydawać przepisy przeciwpożarowe, nakazujące zabezpieczenie się przed ogniem, jednakże nie skupiono się na wyszkoleniu i przygotowaniu społeczeństwa do walki z nim, co było zasadniczym problemem w tamtych czasach.

Dość intensywny rozwój pożarnictwa na ziemiach polskich przypadł na lata 70. XIX wieku, czyli czasy, kiedy Polska była pod zaborami. Utworzone organizacje strażackie rozwijały się wtedy nierównomiernie, a wynikało to z różnych warunków politycznych w poszczególnych zaborach. Pomimo trudności organizacyjnych i braku wystarczającego sprzętu, straże pożarne z tamtych czasów, mogły poszczycić się osiągnięciami z zakresu prewencji, jak i odegraniu ważnej roli w życiu społeczno-kulturalnym społeczeństwa.

Kultywowały język polski i obyczaje polskie, wносиły duży wkład w kształcenie i rozwój świadomości politycznej i narodowej społeczeństwa polskiego. Pod zaborami ludność polska miała ograniczonemożliwość organizowania się. Zaborca administracyjnie ograniczał społeczną aktywność Polaków, widząc w niej zagrożenie swoich interesów.

Jednak działające w okresie zaborów straże z racji swojej organizacji, poprzez dyscyplinę, musztrę i umundurowanie rekompensowały wielu młodym ludziom marzenia o własnym wojsku

polskim. Paradujące z okazji różnych uroczystości oddziały strażackie rozbudzały ducha patriotycznego w społeczeństwie, co niewątpliwie zaowocowało w późniejszych latach, gdy trzeba było walczyć z bronią w rękę o wolną Polskę.

W czasach odzyskania niepodległości przez Polskę, kraj był bardzo wyniszczony pod względem ekonomicznym, co osłabiło działania organizacji takich jak straż pożarna. Jednak entuzjastyczne nastawienie Polaków pomogło w odrodzeniu się ducha społeczno-politycznego, a chęć życia w niepodległości i budowania państwa, przyczyniła się do rozwoju ruchu strażackiego.

Straże pożarne w odrodzonej Polsce rozwijały się i umacniały dzięki wartościom moralnym, takim jak służba i szacunek dla innych, honor, odwaga, poświęcenie i patriotyzm. Wartości te, stały się symbolem braterstwa ludzi wzbudzając powszechny szacunek w społeczeństwie.

Bardzo trudnym okresem dla organizacji strażackich były lata przypadające na czas okupacji hitlerowskiej, kiedy to strażę całkowicie podporządkowane były niemieckim władzom. Rygor w tych czasach był bardzo wysoki, gdyż we wszystkich jednostkach strażackich można było posługiwać się jedynie językiem niemieckim, a stosowane przepisy i programy szkoleń obowiązywały takie same jak na terenie Rzeszy. Pomimo tych niesprzyjających warunków, strażę realizowały zadania w walce o niepodległość, poprzez działania tajnej organizacji podziemnej pod nazwą Strażacki Ruch Oporu „Skała”. Dzięki takim czynnościom, w czasie okupacji hitlerowskiej polscy strażacy zdali egzamin z patriotyzmu i obywatelskiej dojrzałości, a historia i ojczyzna wystawiły im najwyższą ocenę.

Po wyzwoleniu kraju spod hitlerowskiej okupacji, zaczęto tworzyć nowe organizacje z dziedziny ochrony przeciwpożarowej. Polska straż pożarna zaczęła obudowywać strukturę pożarnictwa, dzięki czemu stawała się ona, co raz bardziej profesjonalna i wyszkolona pod względem gaszenia pożarów.

Na przełomie lat 80. i 90. dokonano istotnych prac z zakresu ratownictwa, dzięki czemu utworzono pierwszą w Polsce zawo-

dową straż pożarną. Kolejnym etapem zmian była budowa krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego. Celem jego powołania było ujednoczenie działań o charakterze ratowniczym, w sytuacjach zagrożeń życia, zdrowia, mienia lub środowiska, podejmowanych przez Państwową Straż Pożarną i inne podmioty ratownicze (głównie Ochotniczą Straż Pożarną). Przedstawiony w mojej pracy zarys historii ochotniczej straży pożarnej oraz powstanie straży pożarnej zawodowej, ma na celu zapoznanie ze specyfiką działania służb ochrony przeciwpożarowej i stanowi wstęp do omówienia modernizacji umundurowania strażackiego oraz sprzętu, wraz z pojazdami straży pożarnej w Polsce.

2. Umundurowanie straży pożarnej w Polsce

Zatem, drugi rozdział poświęciłam pokazaniu, jakie zmiany na przestrzeni lat zachodziły w strażackim umundurowaniu. Opisałam historię strojów, jakie stosowały jednostki ochotniczych straży pożarnych, związki straży pożarnych oraz straże pożarne zawodowe. W tym rozdziale podpierałam się głównie regulaminami, instrukcjami, uchwałami oraz innymi przepisami, ponieważ kompletnych zbiorów opisujących owe umundurowanie jest niewiele, lub są one ciężko dostępne.

Straże pożarne od początku swej działalności przyjmowały wzory wojskowe. Umundurowanie było bardzo ważną częścią, gdyż potwierdzało przynależność do straży, odróżniało jej członków od innych osób uczestniczących w akcjach ratowniczych oraz popularyzowało organizacje strażackie w społeczeństwie. Jednolite umundurowanie wśród oddziałów strażackich rozbudzało również w społeczeństwie ducha patriotycznego.

Straże pożarne od początku swych działalności były wyposażone w umundurowanie, jednak nie były ustalone jednolite wzory mundurów i innego osobistego wyposażenia. Dążono, więc do ujednoczenia wzorów mundurów, aby w ten sposób ułatwić utrzymanie dyscypliny oraz zaznaczyć swoją przynależność do poszczególnych straży pożarnych. Pierwszy dokument ujednoczający mundury, dotyczył wyłącznie ochotniczych straży pożarnych

i został on wydany w 1887 roku. Dobierając wzory mundurów oraz odznak, kierowano się nadaniem im oblicza narodowego, dlatego wprowadzony mundur posiadał pąsowe wyłogi, a na czapce umieszczono srebrnego sokoła w locie, z wydłużoną szyją i głową skierowaną w lewo, aby ten przypominał orła białego na godle polskiego państwa. W następnych latach wydano kolejne dwa regulaminy dotyczące jednolitych mundurów, natomiast w czasach wyzwolenia już kraju z rąk zaborców, stosowane były różne umundurowania strażackie. W byłym zaborze austriackim stroje te ustalone były przez polskie związki straży pożarnych i miały charakter narodowy, na terenie byłego zaboru pruskiego, stosowano umundurowanie ustalone dla straży niemieckich, natomiast w byłym zaborze rosyjskim ustaliły je władze carskie.

Podczas okupacji hitlerowskiej, w Polsce obowiązywała organizacja ochrony przeciwpożarowej taka jak w Rzeszy, w tym również wzory umundurowania, a noszenie polskich strojów i elementów było surowo zakazane i groziło ostrą sankcją. Mundury używane w tym okresie przez polskie ochotnicze straże pożarne, pochodziły z 1939 roku. Noszenie polskiego orła na czapce rogatywce było zakazane przez okupacyjne władze, zaś nakazane było noszenie w tym miejscu herbów, takich miast jak – Kraków, Lublin, Radom i Warszawa.

Gdy Polska została wyzwolona z rąk radzieckiego okupanta, natychmiast przywrócono zarządy straży, a w strażach ochotniczych wprowadzono tradycyjne umundurowanie obowiązujące do 1939 roku. Wzory umundurowania dla zawodowego korpusu pożarnictwa ustalały władze miast, zaś dla zawodowych straży – dyrekcje zakładów. Jedynie niektóre straże należące do Związku Straży Pożarnych RP przyjęły wzory ustalone przez ten Związek. Jedynie Łódzka Straż Pożarna, która należała do Związku, stosowała u siebie jedynie wzory kroju munduru ustalone przez Związek, a mundury pozostawiła w kolorze marengo, podczas gdy powszechnie stosowany był kolor granatowy.

Najnowszym dokumentem dotyczącym umundurowania strażackiego jest rozporządzenie z roku 1997. Owy dokument określa

wzory umundurowania, odzieży specjalnej, ekwipunku osobistego, dystynkcje oraz znaki, dzięki którym można było zidentyfikować strażaka Państwowej Straży Pożarnej, zwanego nadal „strażakiem”. Określa również normy i sposób noszenia, z zastrzeżeniem, że prawo ich noszenia należy wyłącznie do strażaka.

3. Sprzęt i pojazdy straży pożarnej w Polsce

Trzeci rozdział pracy poświęciłam ukazaniu rozwoju techniki pożarniczej w Polsce. Aby zobrazować dane zagadnienie zajęłam się opisem sikawek, motopomp oraz pojazdów straży pożarnej.

W dzisiejszych czasach straże pożarne mają w posiadaniu nieporównywalnie lepszy sprzęt i pojazdy niż kilkadziesiąt lat temu. Wraz z rozwojem techniki, który również wiązał się z wynalezieniem nowych materiałów palnych, konieczne było dostosowanie sprzętu do gaszenia pożarów. Sikawki, motopompy i pojazdy pożarnicze osiągnęły swój dzisiejszy wysoki poziom dzięki ulepszeniom i modernizacji, a droga do osiągnięcia tego poziomu była bardzo długa.

Pierwsza sikawka została wynaleziona aż 250 lat p.n.e. przez greckiego mechanika, a była to pompa wodna, nie posiadająca rury wylotowej, więc był to wynalazek zupełnie nie przystosowany do gaszenia pożarów. 50 lat później owa sikawka została zmodyfikowana i walka z pożarem była już dzięki niej możliwa.

Od XVII wieku sikawki były konstruowane głównie z drewna i posiadały duże gabaryty, a ich transport odbywał się na płozach. Na przełomie XVII i XVIII wieku, transport sikawek został znacznie ulepszony, dzięki wprowadzeniu czterokołowych podwozi, jednak sikawki nadal miały prymitywną budowę. Początkowo spekulowano, że będą one ciągnięte przez ludzi, dopiero z czasem przystosowano je do zaprzęgów konnych. Na początku sikawki działały dzięki dźwigni poruszanej przez ludzi, dopiero w połowie XVIII wieku wprowadzono nasady ssawne, jednak nie posiadano węży i wodę z beczek czy studni pobierano przez metalowe rury, co było dużym problemem. W drugiej połowie XVIII wieku sikawki

stały się podstawowym sprzętem pożarniczym, który posiadały straże pożarne na terenie całego kraju.

W XIX wieku straże pożarne w swoim wyposażeniu, posiadały już nie tylko sikawki czterokołowe, ale również dwukołowe, przystosowane do zaprzęgu konnego. Zaś w XX wieku, wprowadzono sikawki przenośne, które z czasem stały się najpowszechniejsze.

Natomiast wprowadzone motopompy na tereny Polski, od początku były sprowadzane z zagranicy, ponieważ ich produkcja na terenie kraju była znikoma. W 1930r. było już w Polsce około 400 motopomp, a od roku następnego wzrosła liczba firm podejmująca się produkcji owego sprzętu.

W 1939 r. wyniszczenia spowodowane działaniami wojennymi przyczyniły się do znacznego zmniejszenia się wyposażenia polskich straży w sprzęt gaśniczy. Produkcja motopomp w Polsce w okresie okupacji została wstrzymana z powodu braku materiałów niezbędnych do produkcji. Po wyzwoleniu kraju dokonano wszelkich starań, aby produkcja motopomp została wznowiona i natychmiastowo ruszyła produkcja tego sprzętu o zwiększonej wydajności.

W ówczesnych czasach motopompy uległy znacznemu ulepszeniu i mają one szerokie zastosowanie w akcjach ratowniczo-gaśniczych. Straże pożarne na swoim wyposażeniu posiadają np. motopompy pływające, które służą m. in. do wypompowywania wody z zalanych pomieszczeń lub do odwadniania i osuszania terenów rolnych i leśnych. Ich największą zaletą jest możliwość umieszczenia w każdym zbiorniku wodnym. Jest to sprzęt specjalistyczny i o wysokiej wydajności jak i precyzji, który non stop ulega ulepszeniom.

Straże pożarne od dawna dążyły do tego, by prace człowieka i koni, zastąpić napędem mechanicznym. Pojazdy były znane ludzkości już w odległych czasach, a pierwszym przodkiem pojazdów pożarniczych była samojezdna sikawka parowa.

Pierwsze samochody zastosowane w polskim pożarnictwie były w całości wykonane za granicą. Polska musiała czekać aż 20 lat by móc w swoim kraju wyprodukować sprzęt motoryzacyjny na

krajowych podwoziach i z polskim wyposażeniem wewnątrz. Pierwszą firmą, która podjęła się produkcji były Zakłady Mechaniczne Ursus Spółka Akcyjna i wyprodukowała ona dwa typy samochodów ciężarowych.

Po wybuchu II wojny światowej straże pożarne z narażeniem życia zajmowały się gaszeniem pożarów powstałych na skutek bombardowania polskich miast przez hitlerowskie lotnictwo. Poprzez działania wojenne, wiele sprzętów oraz pojazdów uległo zniszczeniu, a znaczna część ocalałych, została zagrabiona przez niemieckiego okupanta. W czasie wojny żadna polska firma nie produkowała sprzętu dla straży pożarnych, a wiele hal produkcyjnych nie udało uratować. W latach okupacji strażacy we własnym zakresie zaczęli uszkodzone i porzucone samochody, przebudowywać na autopogotowia i samochody rekwizytowe. W ramach tych działań, jednostki zostały wyposażone w liczbę sprzętu zbliżoną do tej do 1939r., jednak ich stan techniczny nie był tak dobry jak wcześniej.

W kolejnych latach dążono do tego, aby zarówno zabudowa pojazdów jak i ich podwozia, w całości zostały produkowane w kraju. W 1951 r. skonstruowano pierwszy pojazd pożarniczy na podwoziu polskiego samochodu ciężarowego Star A20, a rok później zaczęto jego seryjną produkcję. Jeszcze w roku 1974 do jednostek straży pożarnej trafiły pierwsze ciężkie samochody gaśnicze wodno-pianowe oraz samochody proszkowe, wyprodukowane w Polsce. Natomiast w roku 1975 skonstruowano pierwsze średnie samochody gaśnicze wodno-pianowe na podwoziu Stara.

Obecnie straże pożarne wyposażone są w najnowocześniejszy sprzęt i samochody pożarnicze, a zabudowę ich podwozi wykonuje się dzięki najnowocześniejszym materiałom i technologii.

Zakończenie

Celem mojej pracy było ukazanie zmian, jakie zachodziły w umundurowaniu, sprzęcie i pojazdach strażackich, a zmiany te były ogromne. Największą metamorfozę przeszły pojazdy strażackie wraz ze sprzętem, zaczynając swoją historię na skórzanych

wiaderkach, przechodząc przez zaprzęgi konne, a kończąc na specjalistycznym sprzęcie oraz samochodach, które umożliwiają dziś rozpoznanie i likwidację każdego zagrożenia. A wszystko to ma na celu ratowanie życia i dorobku ludzkiego.